

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

Кафедра спортивного туризму

Скабара Р. М.

ЛЕКЦІЯ № 1

Курортологія: предмет, мета та завдання

з навчальної дисципліни

„КУРОРТОЛОГІЯ”

галузь знань 24 „Сфера обслуговування”

спеціальність 242 „Туризм”

© Скабара Р.М., 2020

© Львівський державний університет фізичної
культури ім. І.Боберського, 2020

Львів – 2020

ПЛАН

1. Курортологія як наука, її складові частини.
2. Головні курортологічні терміни і поняття.
3. Історія зародження та розвитку курортів.

1. Курортологія як наука, її складові частини.

Курортологія – розділ медицини, що вивчає властивості клімату, мінеральних вод, лікувальних грязей та інших природних лікувальних факторів та механізми їх впливу на організм людини при їх лікувально-профілактичному застосуванні, займається напрацюванням наукових основ організації курортної справи та санаторно-курортного лікування.

Курортологія – наука про природні лікувальні фактори, їх вплив на організм, патологічні процеси в ньому і методи використання в лікувально-профілактичних цілях.

Сучасна курортологія – медична наукова дисципліна, що вивчає лікувальні властивості природних фізичних факторів, спосіб їх дії на організм людини, можливість їх застосування з лікувальними та профілактичними цілями на курортах і в поза курортних закладах, що напрацьовує показання і протипоказання для санаторно-курортного лікування і методи застосування курортних факторів при різноманітних захворюваннях.

В зарубіжній науці таке ж трактування має бальнеологія, котра нами трактується як важлива частина курортології, що вивчає лікувальні мінеральні води.

Завданнями курортології є:

1. Вивчення лікувальних властивостей природних лікувальних факторів та особливостей та механізмів їх впливу на організм людини.
2. Напрацювання наукових основ курортної справи та санаторно-курортного лікування.
3. Вивчення можливостей застосування курортних факторів з лікувальною і профілактичною метою на курортах і в поза курортних закладах.

4. Обґрунтування показань і протипоказань для санаторно-курортного лікування.
5. Напрацювання методів застосування курортних факторів при різноманітних захворюваннях.
6. Розвідка курортних ресурсів.
7. Вивчення попиту населення на санаторно-курортне лікування.
8. Напрацювання принципів і нормативів курортного будівництва і благоустрою (естетика курорту і курортна архітектура).
9. Проблематика санітарної охорони курортів.

Головними розділами курортології є:

- **бальнеологія** – частина курортології, що досліджує лікувальні мінеральні води, їх походження, фізико-хімічні властивості, вплив на організм при різноманітних захворюваннях, розробляє покази для їх застосування на курортах і в поза курортних закладах;
- **бальнеотерапія** – методи лікування, профілактики і відновлення ушкоджених функцій організму природними та штучно мінералізованими водами на курортах і в поза курортних закладах; як науковий напрям належить до бальнеології;
- **бальнеотехніка** – галузь техніки і бальнеології, що забезпечує охорону природних бальнеологічних ресурсів (мінеральних вод і лікувальних грязей) від псування, забруднення, вичерпання запасів;
- **грязелікування** – метод лікування з використанням пелоїдів – лікувальних грязей різного походження, що застосовується на курортах і в поза курортних умовах;
- **медична кліматологія** – прикладна погранична частина кліматології і медицини, що вивчає вплив клімато-погодних чинників на організм людини в умовах трудової діяльності і відпочинку, методи їх використання з лікувально-профілактичною метою;
- **кліматотерапія** – сума методів лікування, що використовують дозований вплив клімато-погодних чинників і спеціальних клімато-

процедур на організм людини. Теоретичні основи кліматотерапії розробляє медична кліматологія;

- **курортграфія** – розділ курортології, до якого належить опис положення і природних умов курортів і курортних місцевостей з характеристикою їх лікувальних чинників, бальнеотерапевтичних, кліматотерапевтичних та інших закладів для лікування і відпочинку.

Окремий розділ курортології вивчає проблематику організації, планування і будівництва курортів. Курортологія використовує також досягнення і методи суміжних наукових дисциплін – загальної кліматології, фізіології, гідрогеології, гігієни, психології, економіки тощо.

2. Головні курортологічні терміни і поняття.

Сучасна курортологія використовує такі курортологічні терміни та їх поняття:

- **природні лікувальні ресурси** – мінеральні води, лікувальні грязі, ропа лиманів і озер, лікувальний клімат, інші природні об'єкти та умови, які використовують для лікування і профілактики захворювань та організації відпочинку. Лікувальні властивості природних об'єктів та умов встановлюються на основі наукових досліджень, багаторічної практики;
- **курортна справа** – сума всіх видів науково-практичної діяльності з організації та здійснення лікування та профілактики захворювань на основі використання природних лікувальних ресурсів;
- **технологічна схема розробки і використання природних лікувальних ресурсів** – проектний документ, що встановлює технологічні методи і обсяги видобутку і використання природних лікувальних ресурсів, норми втрат і способи збереження та покращення лікувальних властивостей вказаних ресурсів при експлуатації;
- **користувачі природних лікувальних ресурсів** – юридичні та фізичні особи, що здійснюють розробку і використання природних лікувальних ресурсів;

- **лікувально-оздоровча місцевість** – територія, що володіє природними лікувальними ресурсами і придатна для організації лікування та профілактики захворювань, а також для відпочинку населення;
- **курорт** – природна територія, яка використовується з лікувально-профілактичною метою, що володіє природними лікувальними ресурсами та, необхідним для їх експлуатації, будівлями і спорудами, включно з об'єктами інфраструктури;
- **курортний район** – територія з, компактно розташованими на ній, курортами, об'єднана територіями санітарної охорони.

Крім названих термінів, в рекреаційній географії використовують поняття курортної зони і курортної агломерації.

3. Історія зародження та розвитку курортів.

Курортна справа належить до найбільш давніх видів туристичної індустрії. З античних часів люди навчилися використовувати мінеральні води і лікувальні грязі з лікувальною метою. Цілющі властивості багатьох природних чинників відомі з давніх часів: примітивні споруди для водолікування в місцях виходу на поверхню мінеральної води були прототипами бальнеологічних курортів.

Чутки про лікувальні властивості окремих вод поширювалися далеко за межі відповідних місцевостей, привертаючи увагу хворих. «Чудесні» джерела та інші цілющі властивості ставали базою лікувальних таємниць храмів, часто ставали предметом релігійного культу.

В легендах, пам'ятках архітектури та мистецтва знайшли віддзеркалення факти використання термальних мінеральних вод релігійними діячами для здійснення обрядів і разом з тим для демонстрації «зцілення» хворих. Так, у найбільш древньому пам'ятнику індійської літератури «Рігведа» є відомості про «священі купелі» при храмах, куди занурювали хворих людей. В працях давньокитайських вчених про джерела цілющих вод. В Старому і Новому Заповітах згадується Силоамська купель, святе озеро Бетесда під Єрусалимом, в

яких купали хворих. В працях давньокитайських вчених повідомляється про джерела цілющих вод.

В творах Гомера, Арістотеля мова йде про використання мінеральних вод з лікувальною метою в Стародавній Греції. Плутарх, наприклад, стверджує, що гарячі джерела на острові Евбея приваблювали хворих людей з найбільш віддалених територій. З'явилась звичка будувати в таких лікувальних місцевостях житло для здачі в оренду приїжджим і примітивні прибудови для водолікування в місцях виходу на поверхню мінеральних вод, які були прототипом бальнеологічних курортів.

До найбільш давніх (бронзовий вік) матеріальних свідчень лікування мінеральними водами належать останки капітальних споруд на джерелах вуглекислих вод в околицях сучасного швейцарського курорту Санкт-Моріц. В Греції знайшли розвалини древньої водолічниці. Історія має достатньо свідчень використання римлянами, існуючих до них, на завойованих ними територіях, споруд для лікувального застосування мінеральних вод.

Розвалини подібних споруд часу римського володіння збереглися в районі сучасних курортів Беіле-Еркулане і Синджорз-Беі в Румунії, Будапешті і на узбережжі озера Балатон в Угорщині, на території курортів Вараждінске-Топліце і Добрна в Сербії, Хисаря в Болгарії, Баден в Швейцарії і Австрії, Вісбаден в Німеччині, Екс-ле-Бен у Франції, Бат в Великобританії, поблизу Тімгада в Алжирі.

На території Італії, особливо в Лаціумі і на території Неаполітанської затоки, діяло багато курортів з мінеральними джерелами. Популярним був курорт Байї з термами у формі террас – улюблене місце відпочинку римських вельмож.

В «Енеїді» Вергілія описане лікувальне джерело Акве-Альбуле. В період розквіту імперії тут створили грандіозний бальнеологічний комплекс з басейном на 1000 людей і віллами аристократів. Таким чином можна вважати, що термальні мінеральні води були тим природним чинником, на базі використання якого були створені перші курорти.

В Стародавній Греції і Римі застосовували з лікувальною метою і інші природні чинники. Зокрема серед римських вельмож користувався популярністю приморська кліматична лікувальна місцевість Анціо.

В ранньому Середньовіччі відомими курортами були Плотб'єр-ле-Бен і Ахен – улюблене місце відпочинку імператора Карла Великого. Надалі славу здобули мінеральні джерела Спа і Котре, відродилась слава відомих джерел Абано-Терме. Поступово джерела переходили у власність монастирів, цілющі властивості мінеральних вод пов'язували з заступництвом святих. З нових курортів виокремлювався Карлсбад, заснований у середині XIV ст. Баден-Баден став популярним і відвідуваним курортом вже на початку XIV ст. В XVI ст. відродився як курорт Бакстон.

В літературі XVI-XVII ст. починають аналізувати питання будівництва, обладнання і порядку експлуатації курортних закладів – бальнео- і грязе-лікарень. Так в середині XVI ст. в Карлсбаді вперше запровадили податок з пацієнтів і урегулювали порядок проведення лікувальних процедур.

На початку XVII ст. у Франції створили курортну інспекцію, завдання якої – нагляд за станом курортів та їх експлуатацією. При цьому користування курортами продовжувало залишатися привілеєм заможної знаті.

Лише в XVIII-XIX ст. розпочався інтенсивний розвиток європейських курортів на основі комерційних підходів. Розвиток курортної справи супроводжувався розширенням кола їх користувачів за рахунок представників буржуазії, чиновників та інтелігенції.

З того часу санаторно-курортна справа зазнала корінних змін і перетворилась на один з найпопулярніших видів організованого відпочинку. В Західній Європі курортні місцевості з'явилися в XVII ст.

Сьогодні лідерами в розвитку санаторно-курортної справи є Франція (більше 100 оздоровниць), Німеччина, Австрія, Чехія, Угорщина, Болгарія та Румунія. В інших європейських державах лікувальні курорти суттєво поступаються по кількості модним оздоровчим курортам. Значні успіхи в розвитку лікувального відпочинку зробив Ізраїль, що перетворив Мертве море

на світовий курортний центр. На інших континентах лікувальний відпочинок не отримав значного розвитку.

В XIX – на початку XX ст. відбулось офіційне відкриття більшості сучасних європейських курортів, які все більше набували рис не лише лікувальних комплексів, а й місць відпочинку і туризму. Сучасні курорти мають першокласні готелі, пансіонати, місця для відпочинку.

Для сучасного санаторно-курортного бізнесу характерною є відсутність загальнодержавної системи організації і управління курортами, які перебувають під контролем або місцевої влади, або акціонерних товариств, або окремих приватних власників.

Рекомендована література

Основна:

1. Заваріка Г. М. Курортна справа : навч. посіб. – Київ : Центр учбової літератури, 2017. – 264 с.
2. Кравець О. М., Рябев А. А. Курортологія : підручник. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 167 с.
3. Кушнірук Ю. С. Рекреологія : навч. посіб. – Рівне : НУВГП, 2015. – 148 с.
4. Туристична курортологія / уклад.: Бойко І.Д., Савранчук Л.А. – Чернівці: Рута, 2007. – 116 с.
5. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія : навч. посіб. – Київ : Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

Допоміжна:

1. Грибовська І. Зміст фізкультурно-оздоровчої та рекреаційної діяльності населення у міських парках (на прикладі Регіонального ландшафтного парку "Знесіння") / Ірина Грибовська, Соломія Стогул, Олесь Завадович // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (11–12 травня 2006 р.). – Львів, 2006. – С. 55–57.
2. Лабарткава К. Туристичний потенціал Турківщини як компонент розвитку екологічного туризму району / Костянтин Лабарткава, Валентина Лабарткава // Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (19–20 жовтня 2018 р., м. Львів). – Львів, 2018. – С. 59–61.

3. Скабара Р. Актуальні аспекти розвитку курортів Львівської області / Роман Скабара, Андрій Кухтій, Олена Курах // Економіко-соціальні відносини в галузі фізичної культури та сфери обслуговування : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. – Львів, 2019. – С. 76–77.
4. Скабара Р. М. Актуальний стан і проблеми використання туристичних дестинацій Вінницької області / Скабара Р. М., Цесьців Д. С. // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. – Черкаси, 2015. – С. 248 – 250.
5. Скабара Р. М. Малі готелі у Львівській області: сучасний стан та чинники розвитку / Скабара Р. М. // Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. – Луцьк, 2011. – С. 356–358.
6. Скабара Р. Передумови та основні напрями інвестування санаторно-курортного господарства Львівської області / Роман Скабара // Інноваційний розвиток національної економіки : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.(7–8 квітня 2011 року). – Тернопіль, 2011. – С. 327–328.
7. Скабара Р. М. Передумови та структурно-динамічні процеси розвитку туристичної галузі в Івано-Франківській області / Скабара Р. М. // Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (15 квітня 2011р.). – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – С. 137–139.
8. Скабара Р. М. Передумови та тенденції розвитку туристичної галузі Хмельницької області / Скабара Р. М. // Туризм як фактор розвитку регіону : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Вінниця, 2011. – С. 109–112.
9. Скабара Р. М. Просторова організація та особливості розвитку санаторно-курортного господарства Львівської області / Скабара Р. М. // Регіон-2007: стратегія оптимального розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (17-18 квітня 2007 року, м.Харків), Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. – Харків, 2007. – С. 185–187.
10. Скабара Р. М. Рекреаційний потенціал Долинського району Івано-Франківської області : оцінка та напрями використання / Скабара Роман Михайлович // The process and dynamics of the scientific path : I International Scientific and Theoretical Conference (26 February, 2021, Hellenic Republic). – Athens, 2021. – Vol. 2. – P. 154–156.

11. Скабара Р. М. Соціально-економічні аспекти розвитку санаторно-курортного господарства Львівської області / Скабара Р. М. // Дні науки : зб. тез доп. Гуманітарний університет «ЗІДМУ», 11–12 жовтня 2007 р. – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2007. – Т. 2. – С. 352–354.
12. Скабара Р. Структурно-динамічні процеси розвитку санаторно-курортного господарства Львівської області [Електронний ресурс] / Роман Скабара // Спортивна наука України. – 2006. – № 8(9). – С. 42–47. – Режим доступу: [http://www.infiz.lviv.ua/templates/el_publishing/8_\(9\)_2006/Articles/06srmb1](http://www.infiz.lviv.ua/templates/el_publishing/8_(9)_2006/Articles/06srmb1)
13. Скабара Р. М. Суспільно-географічні аспекти трансформаційних процесів в туристсько-рекреаційному комплексі Івано-Франківської області / Скабара Р. М. // Українська наука в мережі Інтернет : матеріали II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (26–28 лютого 2007 року). – С. 3–4.
14. Скабара Р. Сучасний стан та тенденції розвитку туризму у прикордонному Сокальському районі Львівської області / Роман Скабара, Костянтин Лабарткава, Лідія Тимошенко // Формування мереж прикордонного співробітництва України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Чернівці, 2011. – С. 218–220.
15. Скабара Р. М. Туристичні ресурси України : програма, плани семінарських занять та методичні рекомендації для студентів першого курсу факультету ФР і ОФК спеціальності “Туризм” (кредитно-модульна система організації навчання). – Львів : ПЛ ЦПД, 2006. – 14 с.
16. Чехут І. М. Сучасний стан та можливості використання туристичних ресурсів Хмельницької області / Чехут І. М., Скабара Р. М. // Наука і вища освіта : тези доп. учасників XIX Міжнар. наук. конф. студ. і молодих науковців, м. Запоріжжя, 21-22 квітня 2011 року, Класичний приватний університет. – Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2011. – С. 364.
17. Худоба В. Екологія : навч.-метод. посіб. / Володимир Худоба, Юлія Чикайло. – Львів : ЛДУФК, 2016. – 92 с.
18. Худоба В. Перспективи розвитку екологічного туризму у регіональному ландшафтному парку «Равське Розточчя» / В. Худоба // Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (18-19 жовтня 2019 р., м. Львів). – Львів, 2019. – С. 27–30.
19. Худоба В. Регіональний ландшафтний парк "Знесіння" як природоохоронна рекреаційно-туристична зона м. Львова / Володимир

- Худоба, Олександр Завадович, Юрій Зінько // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. (23–24 квітня 2020 р., м. Львів). – Львів, 2020. – С. 269–272.
20. Худоба В.В. Розточанські регіональні ландшафтні парки: особливості, структура і функціонування / В.В. Худоба // Наук. вісник нац. лісотехнічного ун-ту України. Серія: Природничі дослідження на Розточчі. – Львів, 2010. – Вип. 20.16. – С. 110–114.
21. Худоба В. Сучасний стан та перспективи розвитку екологічного туризму в українських Карпатах (на прикладі Черногірського масиву) / Володимир Худоба, Роман Кізима // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. (10–11 травня 2018 року, м. Львів). – Львів, 2018. – С. 261–265.
22. Paska M. Perspective development of authentic products for restaurant business in gastronomic tourism / Maria Paska, Oryslava Korkuna, Oksana Kyluk // Tourism of the XXI century: Global challenges and civilization values : II International scientific and practical conference (Kyiv, June 01, 2020). – Kyiv, 2020. – P. 267–270.
23. Paska M. Increasing the selection of dry-cured meat products available for the restaurant industry in the context of gastronomic tourism / Maria Paska // Theoretical foundation of modern science and practice : abstracts of XI International Scientific and Practical Conference. – Melbourne, 2020. – P. 66–67.
24. Paska M. Current development trends of raw-smoked sausages in the context of gastronomic tourism / Paska Maria, Korkuna Oryslava, Kyluk Oksana // Trends in the development of international tourism in the current context of globalization : collective Scientific Monograph / edit.: Jadwiga Ratajczak, Victoriia Tsytko. – Opole, 2020. – P. 152–158.
25. Pavlenchyk N. Concerning the Problems of Reforming the Tourism Sphere in Ukraine / Nataliia Pavlenchyk // Using sports, culture, and social studies as means to rediscover lost values : abstract book of 6th International Conference on Science, Culture, and Sport (25–27 April 2018). – Lviv, 2018. – P. 302.
26. Integration of Partial Least Squares Path Modeling for Sustainable Tourism Development / N. Pavlenchyk, S. Mekhovych, O. Bohoslavets, Y. Opanashchuk, V. Hotra, I. Gayvoronska // International Journal of Recent Technology and Engineering. – 2019. – Vol. 8, is. 2. – P. 4309–4312.